

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

Орган Саюза савецкіх пісьменнікаў Беларусі, Кіраўніцтва па справах мастацтва пры Совеце Міністраў БССР, Міністэрства кінематографіі БССР і Камітэта па справах культурна-асветных устаноў пры Совеце Міністраў БССР

51 (646)

Серада, 17 снежня 1947 года.

Цана 50 кап.

Пастанова Савета Міністраў ССРСР і ЦК ВКП(б)

Аб правядзенні грашовай рэформы і адмене карткаў на харчовыя і прамысловыя тавары

У гэты момант перад савецкай дзяржавай стае задача правядзення грашовай рэформы ў умовах пераходу да адзінай дзяржаўнай грашовай сістэмы і пераходу да адзінага гандлю па адзіных дзяржаўных цэнах.

Айчынная вайна 1941—1945 гг. запатрабавала ўсіх сіл савецкага народа і матэрыяльных рэсурсаў краіны. У вайну рэзка ўзраслі выдаткі савецкай дзяржавы на ўтрыманне арміі і на разгортванне прамысловасці. Велізарныя ваенныя выдаткі прывялі да пераважнага зніжэння вытворчасці грашовай і абарачэння вялікай колькасці грошай. Колькасць грошай, што знаходзілася ў абарачэнні, значна павялічылася, як і ваенныя выдаткі ў вайне. У той жа час пачаўся вытворчасць тавараў, прызначаных для насельніцтва, і значна зменшыліся розніцы паміж асабістым і абарачэннем.

У выніку ўсяго гэтага, у абарачэнні аказалася больш грошай, чым гэта патрабавала для навага гаспадаркі, пакупная сіла грошай панізілася і пачаўся перабор грашовай і абарачэння. Гэта прывяло да пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння. Гэта прывяло да пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння.

Гледзячы на ўмовы ваеннага часу, савецкаму ўраду ўдалося на ўвесь час вайны захаваць без пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння. Гэта прывяло да пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння.

У выніку ўсяго гэтага, у абарачэнні аказалася больш грошай, чым гэта патрабавала для навага гаспадаркі, пакупная сіла грошай панізілася і пачаўся перабор грашовай і абарачэння.

Гледзячы на ўмовы ваеннага часу, савецкаму ўраду ўдалося на ўвесь час вайны захаваць без пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння. Гэта прывяло да пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння.

У выніку ўсяго гэтага, у абарачэнні аказалася больш грошай, чым гэта патрабавала для навага гаспадаркі, пакупная сіла грошай панізілася і пачаўся перабор грашовай і абарачэння.

Гледзячы на ўмовы ваеннага часу, савецкаму ўраду ўдалося на ўвесь час вайны захаваць без пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння. Гэта прывяло да пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння.

У выніку ўсяго гэтага, у абарачэнні аказалася больш грошай, чым гэта патрабавала для навага гаспадаркі, пакупная сіла грошай панізілася і пачаўся перабор грашовай і абарачэння.

Гледзячы на ўмовы ваеннага часу, савецкаму ўраду ўдалося на ўвесь час вайны захаваць без пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння. Гэта прывяло да пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння.

У выніку ўсяго гэтага, у абарачэнні аказалася больш грошай, чым гэта патрабавала для навага гаспадаркі, пакупная сіла грошай панізілася і пачаўся перабор грашовай і абарачэння. Гэта прывяло да пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння.

Гледзячы на ўмовы ваеннага часу, савецкаму ўраду ўдалося на ўвесь час вайны захаваць без пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння. Гэта прывяло да пераважнага зніжэння грашовай і абарачэння.

войн. Аднак правядзенне грашовай рэформы ў нашай краіне карэнным чынам адрозніваецца ад правядзення рэформы ў капіталістычных краінах.

У капіталістычных дзяржавах ліквідацыя вынікаў вайны і грашовай рэформа суправаджаецца вялікім павышэннем цен на спажывецкія тавары, значыцца, паніжэннем рэальнай зарплат рабочых і служачых, скарачэннем занятых рабочых і служачых, павелічэннем арміі беспрацоўных. Такім чынам, капіталістычныя дзяржавы галоўны цяжар вынікаў вайны і грашовай рэформы перакладаюць на працоўных.

У ССРСР ліквідацыя вынікаў вайны і грашовай рэформа праводзіцца не за кошт народа. Колькасць занятых рабочых і служачых у нас не скарачаецца. У нас няма і не будзе беспрацоўя. Размеры зарплат рабочых і служачых не толькі не зніжаюцца, а наадварот—павялічваюцца, бо ў некалькі разоў зніжаюцца камерцыйныя цэны, а на хлеб і крупы зніжаюцца і пайковыя цэны, што азначае павышэнне рэальнай зарплат рабочых і служачых.

Усё-ж пры правядзенні грашовай рэформы патрабуюцца пэўныя афяры. Большую частку афяры дзяржава бярэ на сябе. Але трэба, каб частку афяры прыняло на сябе і насельніцтва, тым больш, што гэта будзе апошняй афярай. Абмен наяўных грошай на новыя, з прычыны ўказаных абмежаванняў, з'явіцца амаль усе слі насельніцтва. Аднак гэты парадокс абмену ударыць перш за ўсё па спекуляцыйных элементах, якія накіпілі буйныя запасы грошай і трымаюць іх у «кубышках». Страты-ж пераважнай большасці працоўных, звязаных з абменам грошай, будуць кароткачасовыя і нязначныя і будуць поўнацэнны перакрты дзякуючы адмене высокіх камерцыйных цен і зніжэнню існуючых пайковых цен на хлеб і крупы.

Адначасова з правядзеннем грашовай рэформы Савет Міністраў ССРСР і ЦК ВКП(б) рашылі правесці адмену карткавай сістэмы на харчовыя і прамысловыя тавары, адмяніць высокія камерцыйныя цэны і перайсці да продажу тавараў па адзіных дзяржаўных цэнах пры зніжэнні пайковых цен на хлеб і крупы. Тым самым для насельніцтва ствараюцца вялікія матэрыяльныя выгоды.

Адмена карткавай сістэмы на харчовыя і прамысловыя тавары будзе ажыццэўлена на наступных асновах.

Па-першае. Продаж харчовых і прамысловых тавараў будзе праводзіцца ў парадку адкрытага гандлю без карткаў.

Па-другое. Уводзіцца адзіныя дзяржаўныя рознічныя цэны ўзамен існуючых камерцыйных і пайковых цен.

Па-трэцяе. Адзіныя цэны на хлеб і крупы ўстанаўліваюцца на больш нізкім узроўні, чым цяперашнія пайковыя цэны, прычым пайковыя цэны на хлеб зніжаюцца ў сярэднім на 12 процантаў, на крупы—на 10 процантаў, а ў параўнанні з цяперашнімі камерцыйнымі цэнамі зніжаюцца больш, чым у два і палавінай раза.

Па-чацвертае. Адзіныя цэны на іншыя харчовыя тавары ў асноўным захоўваюцца на ўзроўні дзеючых пайковых цен.

Па-пятае. Адзіныя цэны на прамысловыя тавары ўстанаўліваюцца на некалькі павышаным узроўні ў параўнанні з нізкімі пайковымі цэнамі, а ў параўнанні з камерцыйнымі цэнамі зніжаюцца ў сярэднім больш, чым у тры разы.

Такім чынам, у выніку грашовай рэформы, адмены карткаў і пераходу да адкрытага гандлю па адзіных цэнах, насельніцтва, замест рубля з паніжанай пакупнай здольнасцю, які цяпер абарачаецца, атрымае поўнацэнны рубель. Упарадкаванне грашовага абарачэння, рост вытворчасці тавараў шырокага ўжытку і рознічнага тавараабароту зробіць магчымым зніжэнне цен і ў далейшым, гэта значыць прывядуць да новага павышэння рэальнай зарплатнай платы і прыбыткаў калгаснікаў.

Грашовай рэформа праводзіцца ў нашай краіне не ўпершыню.

Пасля першай сусветнай вайны, грамадзянскай вайны і інтэрвенцый грошы зусім абясцэніліся, а грашовае абарачэнне было падарвана ў самай аснове. Спатрэбілася карэнная грашовае рэформа. Абясцэненне грошай было настолькі вялікае, што пры завяршэнні грашовай рэформы адзін рубель у новых грошах прыраўніваўся да 50 тысяч рублёў старых грошай узору 1923 года або да 5 мільянаў рублёў старых грошай узору 1922 года. У выніку грашовай рэформы, праведзенай у 1922—1924 гг. па ўказаннях і пад кіраўніцтвам Леніна, былі створаны новыя грошы, якія садзейнічалі хуткаму развіццю народнай гаспадаркі ССРСР.

Вялікая Айчынная вайна была лізмерна больш цяжкай за ўсе ранейшыя войны. Аднак становішча з грашовым абарачэннем у Расіі ў перыяд першай сусветнай вайны, калі грашовае абарачэнне пацярпела поўны крах, не ідзе ні ў якое параўнанне са станам грашовага абарачэння ў ССРСР пасля другой сусветнай вайны. Савецкая дзяржава паспяхова вытрымала выключныя выпрабаванні вайны 1941—

1945 гг., не гледзячы на тое, што гэтая вайна была значна больш спусташальнай і суправаджалася ў многім разоў большымі афярамі ў выніку нямецкай акупацыі, чым першая сусветная вайна. Сіла і жыццёнасць савецкага ладу, створанага працоўнымі Савецкага Саюза пад кіраўніцтвам большэвіцкай партыі, і гераічныя намаганні ўсяго народа, які ўзяўся на абарону сваёй сацыялістычнай Радзімы, забеспечылі ваенную і эканамічную перамогу над ворагам. Савецкая грашовае сістэма вытрымала цяжкія выпрабаванні вайны 1941—1945 гг., не гледзячы на паніжэнне пакупнай сілы рубля, грашовае абарачэнне нашай краіны не мае патрэбы ў карэннай перабудове.

Цяпер пры абмене старых грошай на новыя мы не маем патрэбы ў тых крайніх мерах, якія праводзіліся ў перыяд грашовай рэформы 1922—1924 гг. Грашовае рэформа 1947 года заклікана ліквідаваць вынікі другой сусветнай вайны ў галіне грашовага абарачэння, аднавіць поўнацэнны савецкі рубель і аблегчыць пераход да гандлю па адзіных цэнах без карткаў. Грашовае рэформа ўзмоцніць значэнне грошай у народнай гаспадарцы, павысіць рэальную зарплатную плату рабочых і служачых і павысіць каштоўнасць грашовых прыбыткаў сельскага насельніцтва. Правядзенне грашовай рэформы будзе садзейнічаць павышэнню ўзроўню матэрыяльнага дабрабыту працоўных, аднаўленню і развіццю народнай гаспадаркі і далейшаму ўмацаванню магутнасці савецкай дзяржавы.

Савет Міністраў Саюза ССР і ЦК ВКП(б) пастаўляюць:

I. Грашовае рэформа

1. Выпусціць у абарачэнне з 16 снежня 1947 года новыя грошы ў рублях узору 1947 года.

2. Уся грашовае навунасць, якая знаходзіцца ў насельніцтва дзяржаўных, кааператывных і грамадскіх прадпрыемстваў, арганізацый і устаноў, а таксама калгасаў, падлягае абмену, за выключэннем разменнай манеты.

Разменная манета абмену не падлягае і астаецца ў абарачэнні па наміналу.

3. Правядзенне абмену старых грошай на грошы узору 1947 года ўключася ў Дзяржаўны банк ССРСР. Абмен грошай на ўсёй тэрыторыі ССРСР правесці на працягу тыдня, гэта значыць, пачынаючы з 16 снежня да 22 снежня ўключна, а ў аддаленых раёнах—на працягу двух тыдняў, гэта значыць з 16 снежня да 29 снежня ўключна па спісу, зацверджанаму Саветам Міністраў ССРСР.

4. Правесці абмен наяўных грошай, якія ёсць цяпер у абарачэнні, на новыя грошы паводле суадносін—дзесяць рублёў у грошах старога ўзору на адзін рубель у грошах узору 1947 года.

5. З дня выпуску грошай узору 1947 года і да скасавання тэрміну абмену грошай старога ўзору прымаюцца ва ўсе плацяжы з разліку адной дзесятай іх намінальнага кошту.

Грошы старога ўзору, не прад'яўленыя да абмену ва ўстаноўлены тэрмін, ануліруюцца і губляюць сваю плацежную сілу.

6. Выплата асобным грамадзянам грашовых сум па ўнутраных пераводах, акрэдытывах і дэпаніжкіх рахунках, па якіх грашовыя сродкі паступілі ў дзяржаўныя ўстановы да выпуску грошай узору 1947 года, праводзіцца паводле суадносін—дзесяць рублёў грашова старога ўзору на адзін рубель грашова ўзору 1947 года.

7. Зарплатную плату рабочым і служачым за першую палавіну снежня 1947 года, грашовае забеспячэнне ваеннаслужачым, стыпендыі, пенсіі і даламогі за снежань 1947 года выплаціць грашова ўзору 1947 года на працягу 16, 17, 18, 19 і 20 снежня 1947 года паўсямесна на тэрыторыі ССРСР, незалежна ад устаноўленых тэрмінаў выплаты зарплат.

8. Адначасова з выпускам грошай узору 1947 года правесці ў ашчадных касах і Дзяржаўным банку ССРСР перацэнку ўкладаў і бягучых рахункаў насельніцтва па стану на дзень выпуску грошай узору 1947 года на наступных падставах:

а) уклады размерам да 3.000 рублёў уключна астаюцца без змянення ў намінальнай суме, гэта значыць перацэньваюцца рубель за рубель;

б) па ўкладах размерам да 10.000 рублёў уключна ва ўклад залічаюцца: першыя 3.000—без змянення намінальнай сумы, а астатняя частка ўклада перацэньваецца: за тры рублі старых грошай—два рублі новых грошай;

в) па ўкладах размерам звыш 10.000 рублёў ва ўклад залічаюцца: першыя 10.000 рублёў у размер, прадугледжаных вышэй у пункце «б», а астатняя частка ўклада перацэньваецца: за два рублі старых грошай—адзін рубель новых грошай.

9. Аперачыі па прыёму і выдачы ўкладаў у ашчадных касах і касах Дзяржбанка на працягу 15, 16 і 17 снежня праводзіцца не будуць, а пачынаючы з 18 снежня будуць праводзіцца ў звычайным парадку.

10. Грашовыя сродкі, якія знаходзіцца на разліковых і бягучых рахунках кааператывных прадпрыемстваў і арганізацый, а таксама калгасаў, пера-

ацэньваюцца з разліку: за пяць рублёў старых грошай—чатыры рублі новых грошай.

10. Адначасова з грашовай рэформай правесці канверсію ўсіх раней выпушчаных дзяржаўных пазык і пасведчаній ашчадных кас па спецыяльных укладах на наступных падставах:

а) аблігацыі Дзяржаўнай Пазыкі Другой Пяцігодкі (выпуск чацвертага года), Пазыкі ўмацавання Абароны ССРСР, усіх выпускаў пазыкі Трэцяй Пяцігодкі, выпускаў ваенных пазык, Пазыкі Аднаўлення і Развіцця Народнай Гаспадаркі, а таксама абавязальства, выданыя кааператывным арганізацыям па пазыках, і пасведчанні ашчадных кас абменьваюцца на аблігацыі канверсійнай пазыкі, якая падлягае выпуску з 2 проц. гадавы ў 1948 годзе. Аблігацыі новай канверсійнай пазыкі абменьваюцца на аблігацыі ранейшых пазык паводле суадносін—тры рублі ў аблігацыях раней выпушчаных пазык на адзін рубель у аблігацыях канверсійнай пазыкі.

Абмен аблігацый ранейшых пазык і пасведчаній ашчадных кас будзе праводзіцца з 3 мая да 1 жніўня 1948 года;

б) Другая Дзяржаўная Пазыка Аднаўлення і Развіцця Народнай Гаспадаркі ССРСР выпуску 1947 года не падлягае канверсіі. Падпісчыкі на ўказаную пазыку прадаюць аплату падпіскі на ранейшых падставах і на ўсю суму ўзносаў атрымліваюць аблігацыі гэтай пазыкі па іх намінальнаму кошту пасля скасвання аплаты падпіскі;

в) аблігацыі Дзяржаўнай выйгрышной пазыкі 1938 года абменьваюцца на аблігацыі выпушчанай 13 снежня гэтага года новай Дзяржаўнай 3-процэнтнай унутранай выйгрышной пазыкі, якая свабодна абарачаецца, прычым абмен аблігацый пазыкі 1938 года праводзіцца на працягу тэрміну, устаноўленага для абмену грошай, паводле суадносін—пяць рублёў у аблігацыях пазыкі 1938 года на адзін рубель у аблігацыях 3-процэнтнай унутранай выйгрышной пазыкі. На працягу ўказанага тэрміну ашчадныя касы праводзяць пакупку аблігацый пазыкі 1938 года за наяўны разлік паводле тых-жа суадносін.

11. З дня аб'яўлення канверсіі дзяржаўных пазык да 1 жніўня 1948 года адкладаецца правядзенне чарговых тыражоў выйгрышаў і аплаты чарговых купонаў па аблігацыях пазык, якія падлягаюць канверсіі. Са жніўня 1948 года аднаўляюцца чарговыя тыражы і выплаты, у тым ліку за папярэдні перыяд.

12. Стаўкі падатковых плацяжоў, размеры даўгавых і дагаворных абавязальстваў паміж прадпрыемствамі, ўстановамі і арганізацыямі, размеры абавязальстваў па плацяжах насельніцтва дзяржавы, а таксама размеры дагаворных абавязальстваў паміж ССРСР і замежнымі дзяржавамі астаюцца без змянення.

II. Адмена карткавай сістэмы снабжэння

1. Адначасова з правядзеннем грашовай рэформы, гэта значыць з 16 снежня 1947 года адмяніць карткавую сістэму снабжэння харчовымі і прамысловымі таварамі, адмяніць высокія цэны па камерцыйнаму гандлю і ўвесці адзіныя зніжаныя дзяржаўныя рознічныя цэны на прадукты харчавання і прамтавары.

2. Пры ўстанаўленні адзіных рознічных дзяржаўных цен на харчовыя і прамысловыя тавары выходзіць з наступнага:

а) на хлеб і мучку знізіць цэны ў сярэднім на 12 процантаў супроць цяпер дзеючых пайковых цен;

б) на крупы і макаронны знізіць цэны ў сярэднім на 10 процантаў супроць цяпер дзеючых пайковых цен;

в) на мяса, рыбу, тлушчы, цукар, кандзіцёрскія вырабы, соль, бульбу і гародніну захаваць цэны на ўзроўні дзеючых пайковых цен;

г) на малако, яйкі, чай, садавіну ў адмену цяпер дзеючых высокіх камерцыйных цен і занадта нізкіх пайковых цен устанавіць новыя цэны прыстасова да ўзроўню дзеючых пайковых цен на асноўных харчовых таварах;

д) на тканіны, абутак, адзенне, трыкатажныя вырабы ў адмену цяпер дзеючых высокіх камерцыйных цен і занадта нізкіх цен нарміраванага снабжэння, устаноўленага ў гарадах і рабочых пасёлках, устанавіць новыя цэны на ўзроўні ў 3,2 разы ніжэй камерцыйных цен;

е) на табачныя вырабы і запалкі захаваць цэны на ўзроўні дзеючых пайковых цен;

ж) на піва знізіць цэны ў сярэднім на 10 проц. супроць цяпер дзеючых цен;

з) на гарэлку і віно захаваць цяпер дзеючыя цэны.

3. Даручыць Міністэрству гандлю ССРСР устанавіць у адпаведнасці з гэтай пастановай новыя зніжаныя дзяржаўныя рознічныя цэны на харчовыя тавары па паясах, а таксама новыя дзяржаўныя рознічныя цэны на прамысловыя тавары для горада і вёскі.

4. Цэны, устаноўленыя гэтай пастановай, не пашыраюцца на калгасны рынак і на кааператывны гандаль таварамі ўласных закупак.

Старшыня Савета Міністраў Саюза ССР

I. СТАЛІН

Сакратар ЦК ВКП(б)

А. ЖДАНАЎ

Творчасць рэжысёра — вельмі складанае і да гэтага часу не зусім прычынае разуменне, аменлівае і нязручнае ў сваіх межах, да канца ўзаконенае жыццём толькі ў савецкім тэатральным мастацтве. І ў той жа час, гэта адна з самых выдатных і здольных з'яў і яго. Невызначана высокая дагэгістычная савецкая рэжысура і тое становіцца, якое яна займае ў нашых сцэнічных ансамблях — прычынова новай з'явы ў гісторыі тэатра наогул. Ні дарэволюцыйныя, ні сучасныя замежныя тэатры — калі гаварыць аб шырокіх, агульнанацыянальных маштабах з'явы — не ведалі і не ведаюць такога багацця рэжысёрскіх індывідуальнасцей, такога размаху рэжысёрскай творчасці, якая здзіўляе нас у трыццацігадовай гісторыі савецкага тэатра.

Пазбягаючы хіба фармадзізму, якія цярпа асабліва відэацыю, савецкая рэжысура шукае шляхі да высока-ідэйнага гераічнага мастацтва, здольнага ўвасабляць велічыя ідэй сучаснасці. Выдатны майстры рэжысуры імкнуцца знайсці і знаходзяць такія формы ўвасаблення ў драматургіі і акцёраў, якія дазвалялі б тварыць спектакль ва ўмовах гарманічнай, ансамблевай арганізацыі ўсёй яго ўдзельніцтва.

Няма ніякага сумнення ў тым, што савецкі тэатр знайшоў найвышэйшую, найбольш мэтагадную форму арганізацыі творчага ансамбля. На чале любога савецкага тэатра — ад МХАТ'а да далёкага перыферыяльнага каляктыва — стаіць мастацкі кіраўнік, які правіла рэжысёр.

Складанаць праблематыкі, якая ёсць у кожнай сучаснай п'есе, глыбіня не трактоўкі ўсёй ёе выключна ўдзельніцтва спектакля, тонкі сапраўды-артыстычны выбар выразных сродкаў — акцёрскіх, працёрных, вымўленчых, музычных — усё гэта патрабуе, каб тэатр існаваў і дзейнічаў, як высока-арганізаваны творчы каляктыў. І імяна рэжысёр — мастацкі кіраўнік — азначае адзінства ў гэтым складаным творчым свеце, дзе «уладзе ёсць» столькі своеасаблівых індывідуальнасцей.

Савецкі тэатр ажыццяўляе творчую ідэю, якая дасягае ў колах перадавых дзячоў рускага сцэнічнага мастацтва яшчэ ў мінулым стагоддзі. Гэтую ідэю ў закончай, лакальнай форме выказаў выдатны рускі акцёр А. П. Ленскі ў сваёй выданай прамовае 1897 года (першы ўсерасійскі в'езд эмігранцкіх дзячоў). «Чым культурней тэатр, тым мацней павіна вывадзіць у ёй патрэба імяна ў рэжысёра-мастака, а не проста ў чалавеку з ярлыком рэжысёра на ілбе».

К. С. Станіслаўскі і В. І. Неіроўніч-Данчанка практычна ажыццявілі ўлучэнне разумення «рэжысёра» і «мастака». Гэта стала магчымым таму, што яны ўзялі на сябе кіраўніцтва ўсім працэсам стварэння спектакля.

Пастаўлены Станіслаўскім «Броўцкія» былі лепшым узорам высокаідэйнага савецкага спектакля. Гэты спектакль адыграў выдатную ролю ў разгоне псеўда-рэволюцыйнага «лявацкага» тэатра, у выкрыцці фармалістычных тэатральных тэатраў «рэжысёраў», якія захавалі адны са манавольна на сучасную тэатрыку. Класічныя майстэрства Мастацкага і Малага тэатра, якія паставілі ў гэтыя гады «Любові Ярэмуку», з'явіліся самай перадавой, самай прагрэсіўнай а'явай у савецкім мастацтве.

Праца Станіслаўскага і Неіроўніч-Данчанкі над савецкімі п'есамі — ад «Броняцкіх» Вєсєлада Іванова да «Крэмлєўскіх куратэў» Н. Пагодына вызначыла характар працы лепшых савецкіх рэжысёраў над сучаснай драматургіяй. Але шлях савецкай рэжысуры да высокаідэйнага рэалістычнага мастацтва быў доўгім і цяжкім. У пачатку развіцця савецкага тэатра ў ім сутыкаліся і змагаліся самыя супярэчлівыя тэндэнцыі.

Тэатральнае жыццё пачатку дваццятых

Я. ВАРШАЎСКІ

год уяўляецца нам зараз незвычайна стракатым калейдаскопам. Спектаклі Вахтангава, якія здаўлялі гледача навішай і смеласцю рэжысёрскіх прыёмаў; прадстаўленні Таірава, у якіх акцёры выглядалі магамі нейкай эстэтычнай рэлігіі, спартыўна-цыркавая буфанада ў пастаноўках Эйзенштэйна і Фексаў; рытма-пластычныя, стылізатарскія, імпрэвізацыйныя, свято-гукавыя, кінематографічныя эксперыменты ў шматлікіх студыях, кожная з якіх крыкліва дэкларавала якое-небудзь новае адкрыццё ў галіне неарэалізму, супраматызму, экспрэсіянізму» — старадаўняй або навейшай філасофіі; масавыя дзеі на плошчах і стадыёнах з тысячнымі натоўпамі ўдзельнікаў-гледачоў, аўтамашынамі і кавальцамі, пражэктарамі і гіганцкімі алегарычнымі знамямі з пап'е-маш; агітацыйныя спектаклі на тэму дзяляцыйнага хрысцяніцтва, якія ўваскрэшалі які-небудзь тройчы забавы миф'свай мінуўшчыны; тэатры, якія адчынілі свае дзверы шырокім масам рэволюцыйнага народа, і кельіныя «гурткі» звышэстэты, якія жадалі тварыць толькі для самага выбранага кола рафінаваных снобаў... У гэтых калейдаскапных тэатральных падзеях, з якіх адны пакінулі працяглы след у гісторыі савецкага тэатра, а другія аказаліся аднадзёнкі, што наўрад ці заслугоўваюць нават упамінання, можна ўсё-ж вылучыць агульную тэндэнцыю — ініцыятыву і першынства рэжысёра.

Куды вялі рэжысёры ў гэтыя гады свеціліся ансамбл? Кіраўнік Мастацкага тэатра заняў і пазіцыю цярплівага чаканя новай драматургіі і прыводзілі некаторыя даследы над класікай.

Больш смела дзейнічалі некаторыя майстры-адыёны, такія, як К. Маржанаўшчылі, чыя пастаноўка «Фунтэ-Авехуна» ў Кіеве ўвайшла ў летапіс савецкага тэатра, які адзін з самых яркіх прыкладаў яго магутнага ўздзеяння на рэволюцыйны масы.

У гэты-ж час рэжысёры-арганізатары рабочых, сялянскіх і чырвонаармейскіх масавых самадзейных каляктываў, якія атрымалі незвычайнае распаўсюджанне, шукалі, самі стварылі і ставілі дзіяцыйныя п'есы, не асабліва моцныя ў мастацкіх адносінах, але вельмі шчырыя і выразныя сваёй мовай. Гэта былі спектаклі гарачыя і даходлівыя, якія прамова на мітны.

Другім шляхам пайшлі рэжысёры анарха-багемскага «левага» тэатра, якія часова захапілі манополію на «рэволюцыйнасць» на некаторых вылікіх сцэнах. Усё дасей і далей падыходзілі яны да чыста фармалістычных «навацый», займаючыся абстрактнымі і бесплоднымі эксперыментамі ў галіне рэволюцыйнай формы».

Партыя ўзяла выключны такт і мудрую вытрымку ў кіраўніцтве развіццём савецкага мастацтва.

У такіх важнейшых зваротах да работнікаў літаратуры і мастацтваў як партыйны документ 1920 года аб ліквідацыі пролеткульту, пастанова 1932 года аб ліквідацыі РАПП'а, артыкулы «Праўды», накіраваныя супраць «мейсэрхольдшчыны», пастанова ЦК ВКП(б) ад 26 жніўня 1946 года — мы бачым паслядоўную лінію барацьбы за высокаідэйнае, сапраўды рэалістычнае народнае мастацтва. Партыя выкрыла «пролеткультуўскія» лозунгі, растлумачыла ўсю рэакцыйнасць футурызму ва ўмовах савецкай сапраўднасці, няясна жорстка ўдар па рапаўшчыне і паставіла ясныя і высокаідэйныя задачы перад савецкімі мастакамі. Артыкулы «Праўды», якія былі накіраваны супраць «мейсэрхольдшчыны», паклалі канец самаўладству рэжысёраў-фармалістаў, іх скажэнню класічных і сучасных п'ес.

Разгром фармадзізму ў 1935—38 г. г. паставіў савецкую рэжысуру перад неабходнасцю сур'ёзнага ідэйнага пераўзброення. Савецкі рэжысёр павінен быў вырнуцца да тых жыццёвых прычынаў рэалістычнага мастацтва, якія ляжалі ў аснове творчай дзейнасці Станіслаўскага і Неіроўніч-Данчанкі.

Не адразу знайшлі нашы рэжысёры шлях да новага творчага ўздзеяння, але з кожным годам узростама рэжысёрская культура савецкага тэатра.

Творчыя прычыны Станіслаўскага і Неіроўніч-Данчанкі дапамагалі нашай рэжысуры выйсці з тых тупікоў, куды завёў яе фармадзізм.

А. Папоў, Ю. Завадскі, А. Дзікі, Р. Сіманаў, Н. Ахлопкаў, А. Лабанаў, А. Таіраў, С. Міхалас ішлі рознымі шляхамі, і шляхі некаторых з іх былі вельмі звільстымі. Ады з «вучняў» зрабіліся майстрамі, другія перажылі нібы другое нараджэнне.

Ю. Завадскі пачынаў сваю рэжысёрскую дзейнасць, як вучань Вахтангава. Але што з Вахтангаўскай спадчыны знайшло адлюстраванне ў першых яго пастаноўках? Ігра ў тэатр — вось любімы рэжысёрскі «ключ» ранняга Завадскага. Успомнім карнавальныя маскі «Валіон», гіранічныя рэжысёрскія каментарыі да ўсяго, што адбываецца на сцэне ў «Ваўках і авечках». Успомнім спектакль 1938 года — «Разбойнікі» Шылера ў Растве. Вахтангаў ў «Вяселлі» Чэхава прапаноўваў акцёрам іграць лялек з зведзенымі механічнымі сэрцамі. Гэты рэжысёрскі «ключ» быў апраўданы ўсёй сатырычнай задумай пастаноўкі. І раптам Вахтангаўскае «лялькі» пачынаюць іграць шылеравую рамантычную п'есу — што ўжо нічым апраўдаць нельга. Точныя фігуркі, якія рытмічна рухаліся, пакуталі, змагаліся і паміралі пад музыку, мелі вельмі мала агульнага з шылеравымі героямі, надзеленымі палымным тэмпераментам і кіпучымі парывамі.

«Разбойнікі» былі вельмі тыповым спектаклем для Завадскага тых год. Ён ставіў пасля гэтага «Беспасажніц» і «Машаньку», «Надзею Дураву» і «Атэла», «Нашэсце» і «Сустрач у цэпры» і не адразу, але палёжліва і аргачына падыходзіў да новага стылю рэжысёрскай працы. У новых яго работах мы бачым перш за ўсё не вычарныя рэжысёрскія прыёмы, а сапраўдныя акцёрскія ансамблі, якія вырашае складаныя сцэнічныя задачы.

З гадамі расло пастановачнае майстэрства А. Папова. Ён стаў адным з самых «эфектных» рэжысёраў. Сцэна забудовы імпрэвізаванага адыходу з дома Шуры Азаравай ў «Даўным-даўно», калі за ёй маляўніца апускаецца заслона, сцэна ў «Сталінградцах», у якой жменька байцоў пад камандаваннем Яшкі Бубна выдас бой на руінах дома і ў тэатры бушуе сапраўдная ваенная наваліца — усё гэта цудоўныя пастановачныя эфекты. Але Папоў быў бы вельмі бедным рэжысёрам, калі-б майстэрства яго абмяжоўвалася ўменнем ставіць вось такія «дывертсыменты». Не, Папоў развіваўся як сапраўдны мастак рэжысуры, які ўмеў знайсці ў п'есе глыбокую задуму драматурга і зацікавіць сваімі думкамі і паўчачымі акцёра.

Якую-б сучасную п'есу ў апошнія гады ні ставіў Папоў — мы бачым яго вылікую патрабавальнасць да драматургіі, яго захапленне абатульчэннем, глыбокім асэнсаваннем жыцця.

«Гарманічнае спалучэнне інтэлекта і эмоцыі павіна быць адрозніваючай якасцю мастака нашай фармадзі», — гаворыць А. Папоў. У гэтых словах рэжысёра бачны

прынцыпы школы, што выхавала яго, традыцыі якой ён працягвае.

Зусім другім шляхам, даволі далёкім ад галоўнага шляху развіцця савецкага тэатра, ішоў Н. Ахлопкаў.

У першых яго пастаноўках — «Разбег», «Жалезны латок», «Кала Брунён» выраза на бачны былі рэжысёрскія прычыны той «элевай», эксцэнтрычнай школы, адкуль ён вышаў. З былога «левага» тэатра вынес Ахлопкаў ідэю рэжысёрскага індывідуалізму і многія прыёмы будовы спектакля.

І вось — пасля многіх год пошукаў — апошнія яго спектаклі ў тэатры Драмы. Тут мы таксама знаходзем некаторыя рысы былога «левага» тэатра — абстрактную дынаміку дзеяння, разбітага на кароткія эпізоды, прыблізнае вызначэнне месца дзеяння, самастойныя гукавыя і святляныя атракцыі, прыёмы эксцэнтрызму. Адыак, атракцыя спектаклі Ахлопкава цалкам носяць зусім іншы характар. У аснове іх ляжыць ясная ідэйная задума.

Мы не маем тут магчымасці даць хаця-б кароткі агляд рэжысёрскай дзейнасці А. Таірава. Але ўспомнім рэпертуар тэатра першых год рэволюцыі. У 1917 годзе Камерны тэатр паставіў «Салеміны капалішчы» Ляйбша, «Саламею» Уайльда, «Блакітны дыман» Л. Сталіна і «Карая Арлекі» Лотара... Прэ'еры 1922 года — «Сібіра Форміка» Гофмана, «Жырофле-Жырофле» Лякока. Метад рэжысёрскай працы ў Камерным тэатры тых год адлюстравіў усім фармалістычным прычыпам. Колькі-б ні гаварыў талды Таіраў аб тым, што «майстэрства актёра — вышэйшы і сапраўдны змест тэатра» — справа зводзілася да механічнага выкарыстання актёра ў крэацывым духу. Таіраў пісаў слова «Актар» з вылікай літары, але на сцэнічнай плочцы ператвараў актёра ў тэатры-ванана выканаву рэжысёрскіх рытма-пластычных узораў. Драматургія таксама, па яго словах, была «сыравінай» для канструктара спектакляў.

Інерцыя мінулага і цяпер яшчэ нярэдка выяўляецца на рэжысёрскай творчасці Таірава. Але ў «Антыстэтычнай трагедыі», а ў апошнія гады ў «Чайшы» і «Старым» бачны прычынова новай рысы ў майстэрстве Таірава. Галоўнай задачай для яго стала раскрыццё глыбокага чалавечага вобраза. І актёр стаў для яго сапраўды цэнтральнай фігурай у спектаклі.

Выдатную ролю ў рэалістычным «задарваленні» савецкага тэатра адыгралі п'есы М. Горькага. Многія рэжысёры абавязаны Горькаму тым, што ён навучыў іх разуменьне і любіць жыццёна-праўдзінны сцэнічны вобраз. Успомнім «Ягора Булычова» ў тэатры Вахтангава (пастаноўка Б. Захана) і другія горькаўскія спектаклі, якія сталі значнай падзеяй ў гісторыі многіх маскоўскіх, ленынградскіх і перыферыяльных тэатраў.

Каб утрыць сабе рэбт савецкай рэжысуры за трыццаць год, трэба ішчэ ўспомніць лепшыя рэжысёрскія работы Н. Хмялёва, А. Лабанава, Н. Пятрова, І. Сулакова, К. Зубана, С. Бірман, І. Берсенева, Н. Гарчакова, В. Кожыча, Л. Вілена, А. Бранца, Н. Акмава, неабходна ўспомніць і рэжысёрскія даследы ў оперных тэатрах, пачатак якіх паклаў Станіслаўскі і Неіроўніч-Данчанка.

Калі ў гады дзяцінства і юнацтва савецкага тэатра некаторым мастацтвазнаўцам і публіцыстам, якія забыліся на творчую дзейнасць Станіслаўскага і Неіроўніч-Данчанкі, уся рэжысура ўяўлялася як правядкі фармалістычных поглядаў і ўплываў, дык цяпер мы маем магчымасць размежава прагрэсіўна і рэакцыйны тэндэнцыі ў яе гісторыі. Мы бачым цяпер у рэжысёры савецкага тэатра сапраўднага мастака, барацьбіта за камуністычную ідэйнасць у савецкім тэатральным мастацтве.

У Дзяржаўным музеі народаў СССР адкрылася выстаўка «Народнае мастацтва і нацыянальная вопратка Беларусаў».

У бліжэйшыя месяцы гэта выстаўка будзе рэарганізавана ў новай стаяцыйнай аддэле Музея — «БССР».

Характэрнай асаблівасцю выстаўкі з'яўляецца адлюстраванне ў ёй этнаграфічна сэнсавана дна. Побач з каштоўнымі экспанатамі беларускай калекцыі былога Румянцаўскага музея, на выстаўцы прадстаўлены навейшыя ўзоры нацыянальнай беларускай вопраткі, шышвак, тканых вырабаў, плеченых вырабаў з саломы, ланы і пруты, ганчарных вырабаў і керамікі, інкрустацыі і разбы па дрэву, а таксама музыкальных інструментаў работы лепшых народных майстроў Беларусаў.

Улетку 1947 года ў раёнах Палескай і Пінскай вобласці працавала этнаграфічная экспедыцыя Музея народаў СССР, у якой прымалі ўдзел навуковы супрацоўнікі Э. Карпава, Н. Сафонава, В. Катоўскі і дацэнт Л. Барг (кіраўнік экспедыцыі). Экспанаты, якія абыла экспедыцыя, займаюць значную частку стэндаў новай беларускай выстаўкі.

У цэнтры першай залі выстаўкі — абстаноўная сцэна: дзівічына ў нацыянальным беларускім гарнітуры тчэ ручнік, сядзячы за стовам (старажытны тып ткацкага станка). І нацыянальны гарнітур, апраўты на манекен, і ткацкі станок набыты ў жніўні 1947 года на вёсцы Валіка Вулька, Жабчыцкага раёна, Пінскай вобласці. На гэтым ставе было выткана некалькі цудоўных ручнікоў. Гэтыя ручнікі экспанаваны тут-жа на выстаўцы.

На стэндах — нацыянальныя вясельныя, святочныя і будзённыя гарнітуры розных абласцей Беларусаў XVIII, XIX і XX стагоддзяў. Акрамя цыльных комплексаў нацыянальных гарнітураў, тут экспанаваны асобныя ўзоры беларускіх світак, кашуляў, андарак і саянаў (род жаночай паясы (вопраткі), паясныя упрыгожванні і галаўных убораў — капелюшкі, наметак, «таніцы» і ішч.

Яркі вясельны гарнітур нявесты, які набыты ў чэрвені 1947 года ў вёсцы Пагост Загародскі, Лагішнскага раёна, Пінскай вобласці, экспанаваны на манекене. У прасяканых паміж стэндамі размешчаны фота-здымкі, срод якіх асабліваю ўвагу звяртаюць мастацкія работы 1947 года, якія належыць удзельніку Палеска-Пінскай экспедыцыі гэтага года В. Катоўскаму. Разам з тым даманструюцца розныя рэчы, што характарызуюць вытворчы працэс апрацоўкі ільнянога валакна і працэс ткацтва на беларускай вёсцы. Усё экспанаты старанна паспартызаваны.

У выніку агляду наведвальнік выстаўкі выносіць пэўныя ўяўленні аб своеасаблівых традыцыях нацыянальнага беларускага гарнітура. Часткова выстаўка знаёміць з абласнымі стылімі нацыянальнай вопраткі: тут — тыповыя для Палескай вобласці андаракі ў клетачку, тыповыя для Піншчыны паласатыя чырвоныя андаракі, тыповыя для Гродзенскай вобласці андаракі з карычнева-чорнай расфарбоўкай і ішч.

У цэлым радзе сучасных нацыянальных беларускіх гарнітураў, прадстаўленых на выстаўцы, новы крой і новыя матывы ў

вышыўках своеасабліва спалучаюцца з традыцыйнымі асаблівасцямі нацыянальнага беларускага гарнітура.

Тут выстаўлены адуёны «случкі» са старадаўняй калекцыяй Румянцаўскага музея. Вялікае ўражанне тасіма даюць тканіны на 18 «дубках» з пераплакаючымі тэмамі, набытыя ў чэрвені борами ручнікі, шытыя ў чэрвені 1947 года ў сьле Даўляды, Нарвульскага раёна, Палескай вобласці. Некаторыя з гэтых ручнікоў вытканы 50—60 год таму назад, некаторыя — у савецкі час, у самыя апошнія гады. На выстаўцы дэманструюцца і самыя розныя віды творчай тэхнікі на народных беларускіх ткачах і шышвальчыц і старадаўняй і новай ўзоры дэманінага перабора («закладная» тэхніка), шышвак простым і «турчым» крыжом, двухваковым швом, гладдзю і ішч.

Некаторыя стэнды займаюць тканіны вырабы і шышвак асобных беларускіх вёсак, якія ўдзельніцы выстаўкі сваіх ткачак і шышвальчыц. Тут-жа побач звыч хадзяцца фота, што паказваюць сучасных беларускіх ткачак і шышвальчыц за працай.

Асобны стэнд на выстаўцы займаюць работы народнага майстра-рабара па дрэву інкрустатара І. Шахновіча з горада Чынка. Самая вялікая з гэтых работ — шышвальчыца дзяржаўны герб БССР — інкрустацыя з 48 розных народ дрэваў. Запамінаюцца драўляныя скульптурныя работы Шахновіча — «Сядзяне ідуць» і «Шрытыны» і «Колі на пашы», а таксама бар'ельеф на дубовай дошцы з выразаным на ёй словамі гімна Савецкага Саюза, акаймаванымі з вялікім густам і майстэрствам раслінным арнамантам.

Па левы бок залі № 2 размешчана багатадзейная калекцыя народных беларускіх духавых музычных інструментаў, ліраў, цымбалі, бубнаў і ішч работ народных майстроў дарэволюцыйнай і савецкай Беларусі. На вялікіх фота-здымках паказаны народныя дудары і скрыпачы Віцебскай, Пінскай вобласці (фота 1926 і 1947 г.). Менш яркае ўражанне пакідае аддзел ганчарства. На выстаўцы ёсць тыповыя для Пінскай вобласці ганчарныя пасуда, набытыя ў 1947 годзе ў ганчарных «цэнтрах» Піншчыны — вёска Гародня, Пінскага раёна, і сьле Пагост-Загародскі, Лагішнскага раёна. Побач з узорамі жостай і чорнай ганчарнай пасуды, амешаны фота-здымкі, якія адлюстравваюць працэс працы выскоўных ганчароў Піншчыны. Адыак, на выстаўцы няма багата арнамантаванай ганчарнай пасуды і наогул няма ганчарных вырабаў асабліва выдатных народных майстроў. Зусім не прадстаўлены на выстаўцы ганчарныя вырабы і кафлі слаўных цэнтраві беларускага народнага ганчарства, як Івянец, Ружаны, Новы Барысаў і ішч.

Выстаўка «Народнае мастацтва і нацыянальная вопратка Беларусаў», спадзяемся, будзе сістэматычна папаўняцца новымі экспанатамі. Як нам павадамі ў дзяржыцкіх музеяў, у бліжэйшы час выстаўка будзе папоўнена радом па-мастацку выкаваных манекенаў, а ў далейшым міруецца арганізавана некалькі абстаноўных сцэн: «Беларусь вяселле», «На пасцы» і ішч.

Л. БАРАГ.

Да ведама чытачоў!

Чарговы нумар газеты „Літаратура і мастацтва“ выйдзе ў суботу 27 снежня 1947 года.

І. КУДРАЎЦАЎ

„А ВОЗ І СЁННЯ ТАМ“...

Інстытут мовы, літаратуры і мастацтва пры Акадэміі навук БССР з'яўляецца навуковай установай, якая заклікае распаўсюдзіць важнейшыя праблемы беларускага савецкага літаратуразнаўства і мовазнаўства, прапагандаваць дасягненні нашай культуры, змагацца за яе далейшы ўздым. Гэта — вельмі шчырная і вельмі адкаваная задача інстытута — цэнтра навукова-даследчай работы ў галіне мовы і літаратуры нашай рэспублікі.

Вялікія задачы патрабуюць і адпаведнай працы, арганізацыі, інакш яны так і застануцца задачкамі, што чакаюць свайго вырашэння.

Вось гэта «інакш» і здарылася з інстытутам мовы, літаратуры і мастацтва пры АН БССР (дырэктар В. Барысенка). Справядлівае патрабаванне адкрыта сказаць, што інстытут сваё абавязкаў не выконвае і стаіць у бэку ад жыцця. Ідэя час, раскідваюцца вылікі дзяржаўнага сродкі, а работы інстытута не бачна. За апошнія некалькі год не выдана ніводнай кнігі — па мове, ні па літаратуры, ні па мастацтве. А між тым, колькі тэрміноў, неадкладных задач стаіць сёння перад інстытутам! Няма падручнікаў па беларускай літаратуры для сярэдніх школ, для ВНУ, няма акадэмічных выданых збору твораў класікаў беларускай літаратуры, няма навуковай граматыкі мовы, няма слоўнікаў, няма работ па гісторыі мастацтва, не распаўсюджаны многія моманты ў гісторыі нашай літаратуры...

Адыак, гэта не турбуе дырэкцыю інстытута; гэта не турбуе і прэзідыум Акадэміі навук БССР, які кіруе работай інстытута.

Вучоныя саветы інстытута, якія — трэба аддаць ім справядлівае — абіраюцца да-

8-га класа. Аб тым, што кніга не выйдзе па плану ў час, гаворыць ужо тое, што нават цяпер не заказаны артыкул аб старажытнай літаратуры. Як відаць, і гэтая кніга застанеца ў спадчыну наступнаму году, як застанеца, мабыць, заплаваны на бліжучы год пачатак акадэмічнага выдання твораў Янку Купалы, як застанеца (перанесена афіцыйна на планам) такое-ж прыданне твораў Якуба Коласа.

Не лепшым лёс спаткаў і руска-беларускі слоўнік, і яго няхутка возьме ў рукі наш школьнік ці літаратар. Хоць праца над слоўнікам у асноўным закончана, але ўсёш матэрыял усё яшчэ ляжыць на стаде ў інстытуце і чакае, калі-ж яму, нарэшце, уладасца працісці апошнюю інстанцыю — рэдакцыйную камісію і пасаці ў друк.

Чакае друку і арфаграфічны слоўнік. З пачатку наступнага года планам назначана пачаць працу над тлумачальным слоўнікам беларускай мовы. Ужо сабрава звыш 100 тысяч карткаў слоў, але ўсе яны, звязаныя шпатагам, валюцца дзе папада. Для таго, каб можна было працаваць над слоўнікам, карткі патрэбна прывесці ў належны парадак, — неабходна іх расставіць у картатэку. Вось тут дырэкцыя сустраляе з невырашальнай праблемай — як набыць шафу для картатэкі? Шмат гаварылі, выносілі паставы, а шафы так і не набылі.

У выніку — шафа затрымае... выхад слоўніка, якога так чакае наша грамадскасць. Названыя факты гавораць аб тым, што кіраўніцтва інстытута ў сваёй працы з навуковымі работнікамі прытрымліваецца загананага стылю. Дакладней кажучы, з работнікамі там амаль зусім не працуюць. Кожны прадстаўлены сам сабе. Місія вучонага савета і дырэкцыі заканчваецца распаўсюдам тэматыкі прац, размеркаваннем іх сродкаў аўтараў і вызначэн-

нем тэрмінаў адыачы. З гэтага часу навуковы работнік вольны рабіць, што ён хоча, ніхто яму не дапамагае, не накіруе, не паправіць. Калі праца скончана, не абмяркоўваюць і даюць аўтару за памылкі. Нярэдка бывае, што праца забароўваюцца зусім і перадачуцца другому чалавеку. Зноў вызначаюцца тэр